

Arcok a múltból

Závory Sándor, Mikszáth Kálmán orvosa

Mint a lexikonok is közlik, Mikszáth Kálmán 1847. január 16-án, a ma Szlovákiában található Szklabonyán született, és úgy halt meg 1910. május 28-án Budapesten, hogy írói jubileuma alkalmából éppen megérte szülőfalujának Mikszáthfalvára történt átnevezését. Szülőházában idén nyílt meg újrarendezett állandó kiállítása. Élete sok viszontagság után, az 1880-as évek második felére került egyensúlyba, családi vonatkozásban és politikusi, írói mivoltában is. Mikszáth egész életében betegnek tűnt, minden képmása kövérségéről tanúskodik, folyamatosan szivarozott. Már 30 éves korától az életét megkeserítette az idült köhögés, krákogás, rekedtség. Akkortájt ilyen típusú krónikus panaszok esetén leginkább a klímaváltozást tudták tanácsolni az orvosok, főleg, ha ezt még fürdőkúrával is kombinálni lehetett. Megjegyezhető, ma, a szintetikus gyógyszerek garmadának világában sem rossz terápia ez, ha lehetőség van rá. A mai Magyarország területén ilyen célnak megfelelő gyógyhelyet nem lehetett találni, ezért nagy írónk a Monarchia más területe felé orientálódott. 1889-ben utazott először Gleichenbergbe.

Túl azon, hogy a bájos ausztriai gyógyhely akkorra szépen kiépült, úgy tudni, „a nagy palóc” választása azért esett erre helyre, mert itt működött dr. Závory Sándor magyar

Gleichenberg 1844-ben (Illustrierte Zeitung Bd. III. 1844. 152.)

fürdőorvos, akit melegen ajánlottak neki. Mikszáth annyira megszerette az orvost és a kellemes helyet, hogy ezt követően minden évben két egész hónapot töltött ott nyaranta, egészen 1899-ig. Ekkor Mikszáth kizárólag azért lett hűtlen Gleichenberghez, mert Závory doktor 57 évesen föl hagyott a praxissal. Nélküle nem tartotta értelmét Stájerországba menni. A továbbiakban a ma Rogaska Slatina néven Szlovéniában található fürdőhelyet, Rohicsot látogatta, ahol szintén magyar orvosra, Gámán Bélára bízta kezelését.

Gleichenberg község Graztól 42 kilométerre fekszik, tengerszint feletti magassága 317 méter, de a helységet több 600 méter körüli magasságú hegy övezi. Ahogy azt számos híres fürdőhelyről is mindig elmondják: vizeit már a rómaiak ismerték. A bőséges alkálikus gyógyforrásokkal rendelkező Gleichenberget a XIX. század elejétől fokozatosan fejlesztették.

Závory Sándor a csallóközi Nagykeszin (ma Szlovákia, Velké Kosihy) született 1842. július 9-én. Gimnáziumi középiskolai tanulmányait a híres pápai református iskolában végezte, ahol osztálytársa volt Eötvös Károly. Orvosi diplomáját a pesti egyetemen 1867-ben szerezte meg. Szakmai karrierje szerencsésen kezdődött, mert hosszabb időre egy magyar főúri család beteg gyermeke mellé került külföldre. Így lehetősége nyílt nyelveket tanulni, művelődni, több európai országot meglátogatni. Mivel a kis beteg fölgyógyult, a doktornak jó híre lett.

Závory Sándor négy év külföldi tartózkodás után tért vissza Magyarországra és Hajdúszoboszlón telepedett le, megházasodott, családot alapított. Háziorvosi praxist folytatott, de 1873-tól a nyári hónapokban a stájerországi Gleichenbergben dolgozott fürdőorvosként. Rejtély, hogyan lehetett évtizedeken át így kétlaki életet élni. Nemsokára a háziorvosi működése színterét Kecskemétre helyezte át, amit az orvosi címtárak dokumentálnak. De a Monarchia távoli részén 26 éven át folytatta a nyári fürdőorvosi tevékenységét.

A szoros és évtizeden át tartó kapcsolatról, mely Mikszáth és Závory doktor között kialakult, hiteles adatok nyerhetők a fürdőorvos visszaemlékező írásából. „Eötvös Károly előre jelezte Mikszáth jövetelét és hogy hozzám fog fordulni orvosi tanácsért. Nem örültem e hírnek. Félttem, hátha gyógyíthatatlan baja lesz? [...] Nagy aggodalom szállt rám, midőn gégetükörrel is megvizsgáltam. Gégéjén sebeket találtam s az ilyenek a legtöbb esetben vést jelentenek” – írja Závory az általa 1914-ben, Galántán kiadott *Emlékeim* című kötetben.¹ A „vész” kifejezéssel, az akkor használatos magyar szóval nevezte meg a tuberkulózist. És eligazítást kapunk a kezelésről is. „Bejárattam hozzám minden nap s az ásványvíz használatán kívül tannin-jodol porbefúvásokat alkalmaztam.”

A doktornak a betegével az volt a legnagyobb problémája, hogy Mikszáthnak sok ismerőse, tisztelője akadt a magyarok által fölkapott fürdőhelyen, akik mind beszélgetni óhajtottak az íróval. „El kellett őt szigetelnem s hallgatásra bírnom. Jól tudom – mondám – százszor érdekesebb dolgokat mondhatnál, mint amit tőlem hallasz, de a te gégédnek pihenni kell,

Závory Sándor
(szoboszlokeskonyve.hu)

¹ Olvasható a világhálón a *Magyar Elektronikus Könyvtár* sorozatban.

anélkül nem lehet gyógyuláso. Azért engedd, hogy én beszéljek.” Így aztán a vacsora utáni hosszas beszélgetések során – orvosi feladatként – Závory vitte a szót. S kiderült, hogy a doktor remekül mesélte el élményeit, amelyekben a praxisában történeteket elevenítette föl. Mikszáth Kálmán annyira élvezte Závory elbeszéléseit, hogy az egyik alapján megírta *Aesculap az Alföldön* című elbeszélést. Ugyanakkor arra ösztökölte az orvost, hogy írja meg érdekes történeteit, és közölje újságokban. „Az unszolására írogattam a Györi Mikát, Tüskei uramat, a tudákos borbélyt stb., – amikkel előbb Mikszáthot mulattattam” – emlékezik Závory. A történeteket 1904-ben Gyomán ki is nyomatta *Emlékezzünk régierekről!* címmel, saját költségén, saját terjesztésben. Így tette Mikszáth íróvá a kezelőorvosát. A doktor csak fokozatosan, hetek múlva engedte Mikszáthot beszélni. Az író élvezte a semmittevést, a társasági életet. „Olyan gondtalanul élt, mint madár a szabad mezőn. Kivéve egy nyarat, amikor Szent Péter esernyőjét írta meg a fürdőhelyen, heti folytatásokban, az Új Idők számára.” Ez az 1895-ben megjelent regény talán az író legismertebb műve.

Ismerjük Mikszáthnak egy, dr. Grubiczky Lászlónak szóló, 1890. július 9-én kelt levelét, amelyben üdvözetét küldi a 48. születésnapját ünneplő orvosának:

„Kedves Barátom! Hallom, hogy Závory Sándor születése napját tartjátok ma. Nem akarom azt mondani, hogy t. barátom rosszkor született. Inkább maradok amellett, hogy én betegedtem meg rosszkor. Érzem, hogy ott kellene lennem köztetek, akik őt ünnepeletek, mert én tartozom neki a legtöbbel. Először a hangomat adta vissza. Az igaz, hogy valami tetszetős, hasznos dologra még eddig nem használtam, de fordulhat az idők szele, mikor a szerény, okos és sima »igen«-eknek dörgő, kevély »nem«-ekké kell majd válniuk! Először, mondom, visszaadta a hangomat, másodsor nyertem általa egy jó barátot, aki visszaadta a kedélyemet. S ez a gyöngéd, jó barát ő maga. Tudasd hát kérlek vele, hogy szellemileg én is köztetek vagyok (ámátor a vendéglősnek nem lehet valami nagy öröme a szellemi kosztosokban), s hogy szívből osztozom a ti jó kívánataitokban. Éljen a doktor sokáig, és – ne engedjen benünket se meghalni! Tisztelő barátod: Mikszáth Kálmán”.²

Závory doktor háziiorvosa és jó barátja volt a félkarú zongoraművésznek, gróf Zichy Gézának is. 1890-ben, háromhetes hangversenykörútja alkalmából Závory mint orvos kísérté el a művészt Szentpétervárra, amiről részletesen beszámolt az 1904-es kötetében.

Dr. Závory Sándor halálának 2021-ben van a centenáriuma, hiszen a *Budapesti Hírlap* közlése szerint 1921. szeptember 14-én halálozott el. Meglepő, hogy a dédunokája, Somossy Tamás fafaragó által 1991-ben *Egy pápai diák a XIX. századból – Dr. Závory Sándor, a híres gleichenbergi fürdőorvos 1842–1921* címmel kiadott kis kötet az elhalálozás pontos dátumát nem közölte.³

Gömör Béla

2 Mikszáth összes műve. Mikszáth Kálmán levelezése. 24–26. kötet. 180. levél.

3 A 65 lapos kiadványban szemelvényeket olvashatunk a doktor írásaiból. Lásd még: *Vendégh Piroska* összeállítás: Felvidékiek Gleichenbergben. Mikszáth Kálmán és Závory Sándor barátsága. Itthon, nemzeti kulturális havilap (Pozsony) 2007. 9. sz. 24–25. Továbbá: <https://kesziert.online/zavory-sandor/> https://www.szoboszlokepkeskonyve.hu/hiresseg.php?hid=zavory_sandor